

5774

Torah from Around the World

Rabbi Jisjaël zegt: Wees soepel met je meerderen, en geduldig met een jongere, en ontvang iedereen met vreugde.

Pirké Avot 3:12 [Spreuken over de Fundamenten, uitgave Amphora Books]

Sjabbat 19 juli 2014 / 21 tammoez 5774, Matot, Bemidbar/Numeri 30:2 – 32:42

Tanach: blz. 334 -340

Haftara: Jirmeja/Jeremia 1:1 – 2:3

Tanach: blz. 915 - 916

Commentaar: rabbijn Tamarah Benima, rabbijn van PJG Noord-Nederland Beth HaTsafon en LJJ Heerenveen

Wraak of niet?

Oranje mag dan vorige week de troostfinale van het WK Voetbal hebben gespeeld, het Toragedeelte van deze week is bepaald geen troostsidra. De volstrekt neutrale naam van de sidra, Matot, Stammen, bereidt de lezer op geen enkele wijze voor op de inhoud ervan. Na een uiteenzetting van Mosjé (in naam van de Eeuwige) over het naleven van geloften, geeft de Eeuwige, weer via Mosjé, een onontkoombaar gebod: „Wreek!” (Bemidbar 30:2) Er moet wraak worden genomen op de Midjanieten. Zij hebben, naar verluidt, de raad van de profeet Bil’am opgevolgd: Laat jullie vrouwen de Jisraëlitische mannen verleiden tot ontucht en afgoderij. Toen Jisraëlitische mannen zich daaraan inderdaad overgaven, ontstak de Eeuwige in woede en doodde 24.000 van hen met een plaag.

Meestal lees je die tekst als een tekst over een situatie in een lang vervlogen tijd. Wraak? Hoezo wraak?! Duizenden jaren hebben Joden niet aan wraak gedaan en was een oproep tot wraak door de rabbijnen en andere grote leraren ondenkbaar. Zelfs niet na de Sjoa. De rabbijnen hebben er alles aan gedaan om Joden van wraak weg te houden. Met succes. Maar nu op dit moment in het huidige Israël de roep om wraak op de Arabieren klinkt (een roep die in de afgelopen jaren almaar sterker werd), is hoofdstuk 31 van Matot opeens onverdraaglijk. Wat is er nog over van het eeuwenlange taboe op wraak? En hoe zijn een aantal extreem-nationalistische rabbijnen en leiders die soms oproepen tot wraak, te stoppen?

Twaalfduizend Jisraëlieten trekken tegen de Midjanieten op en doden alle mannen. Is het echt waar dat Mosjé Rabbenoe zeer ontstemd is omdat de Midjanitische mannen zijn gedood, maar

de Midjanistische vrouwen zijn gespaard? De vrouwen van het volk van zijn schoonvader Jithro? Het volk van Mosjé's echtgenote? Hij kan toch onmogelijk van mening zijn dat alle Midjanistische vrouwen de Bné Jisraeel op het verkeerde pad hebben gebracht – met de dood van 24.000 tot gevolg? Dat is wel wat er staat. De vrouwen moeten alsnog worden omgebracht. Alleen de meisjes „die nog geen man hebben gekend“, mogen blijven leven: 32.000. Zij worden verdeeld over de stammen en daar kennelijk in opgenomen, zonder dat daar ooit nog een woord aan vuil wordt gemaakt. Maagdelijke meisjes zijn maagdelijke meisjes – daarvan valt geen gevaar te duchten, niet nu en niet in de toekomst.

Nee, wie troost zoekt voor de diepe ellende waarin het huidige Israël zich bevindt, en wie een morele richtlijn zoekt in deze strijd tussen Israël en zijn vijanden, heeft het zwaar met sidra Matot. Tenzij men tot diegenen behoort die het Kwaad verabsoluteren en toeschrijven aan een vijandig volk in zijn geheel. Maar dat is nou juist een gedachte die volstrekt onacceptabel is – ook omdat wij zelf daarvan door de eeuwen heen het slachtoffer zijn geworden.

Onderwijzer en Vredenburg gebruiken voor hun vertaling van Bemidbar 31:2 ook het woord 'wraak': „Neem wraak voor de kinderen Israëls op de Midjanieten” (Onderwijzer) en „Neem de wraak der kinderen Israëls op de Midjanieten” (Vredenburg). De Naardense Bijbel: „Dan spreekt de Ene tot Mozes en zegt: wreek met de wraak de zonen Israëls op de Midjanieten.” Tanach: „Spoor de Jisraëlieten ertoe aan wraak te nemen op de Midjanieten.” Wraak wordt gedreven door de behoefte de woede koelen op de dader(s) van iets vreselijks. Het is een emotie. Wordt de Eeuwige gedreven door emotie? Wil Mosjé ook wraak? Willen de Jisraëlieten wraak? Is de wraak waartoe de Eeuwige opdracht geeft dezelfde wraak die Mosjé en de niet-gestorven Jisraëlieten al dan niet wensen? Het zijn vragen naar aanleiding van die bijna unanieme vertalingen.

Maar Martin Buber en Franz Rosenzweig slaan een heel andere weg in met hun vertaling in het Duits van dit vers. Bij hen is sprake van 'straf' – Ahndung. (Om in Voetbaltermen te blijven: penalty). „Er redete zu Mosche, sprechend: Ahnde die Ahndung der Söhne Jisraëls an den Midjanieten.” Oftewel, voer een strafexpeditie uit. Een strafexpeditie voor de dood van de joodse mannen door toedoen van de Midjanieten. Van het koelen van de woede is in Bubers en Rosenzweigs interpretatie geen sprake. Wel van gerechtigheid. En in ieder geval van de boodschap aan de vijand: dat het met Jisraeel geen dodelijk spel kan spelen. Ook mannen die de Eeuwige hebben verraden door ontucht en afgoderij en die op die manier door eigen keuze en toedoen de dood vonden, zijn geen prooi voor Israëls vijanden. De plaag heeft de Jisraëlieten gedood, maar de indirecte veroorzakers van die sterfte zijn de Midjanieten.

Matot begint met een stuk over het afleggen van geloften. Geloften kunnen niet eenvoudig ongedaan worden gemaakt. Oud-opperrabbin Jonathan Sacks wijst er in een derasja over Matot op, dat de mens als enige van de schepselen het vermogen heeft om beloftes te doen. Andere dieren gebruiken ook taal, maar wij kunnen met taal – door beloftes - iets vastleggen en teweegbrengen in de toekomst. Het houden van beloften en het inlossen van geloften is de basis van vertrouwen, zo stelt hij, en daarmee van een rechtvaardige samenleving, en die is weer de basis van vrijheid voor het individu. Zo bezien zet hoofdstuk 30 van Matot het kader neer voor de strafexpeditie tegen de Midjanieten. Kennelijk hebben Buber en Rosenzweig dat kader onderkend.

Terug naar het huidige Israël. Het is verschrikkelijk dat er in Israël om wraak is geroepen voor de dood van Naftali Frenkel, Gilad Sha'ar en Eyal Yiftach. En het is nog verschrikkelijker dat Mohammed Aboe Khedeir gelyocht is uit wraak. Maar zijn de acties van Israël tegen Gaza nu ook een vorm van wraak? Kranten benoemen Israëls actie's zoals nu in Gaza, bijna altijd zo. „Israël neemt wraak voor....” Maar zelfs als delen van het volk om wraak roepen, wil dat nog niet zeggen dat de acties waartoe politici en soldaten beslissen ook wraakacties zijn. Wat de kranten ook schrijven. Wij moeten erop vertrouwen dat Israëls legerleiding en politieke beslissers zich niet laten leiden door de wens om de woede te koelen. Zij hebben heel andere doelen op het oog: straf voor de moorden, waarschuwen wat verder moorden teweeg zal brengen, en het uitschakelen van dodelijk gevaar voor de bevolking.

Wij als joods volk maken fouten met vreselijke gevolgen, net als de Jisraëlitische mannen die zich inlieten met de foute Midjanitische vrouwen. Om dat in te zien hebben we onze zelfreflectie. En voorzover die niet genoeg is, de profeten. De haftara die bij Matot wordt gelezen is Jirmeja 1:1 – 2:3. Nadat eerst wordt verteld waar Jisraeel de mist in ging, eindigt de profeet met: „Jisraeel is aan de Eeuwige gewijd, het is de eerste vrucht van zijn oogst. Wie het verslindt, laadt schuld op zich, hij wordt door onheil getroffen – spreekt de Eeuwige.”

Gaza treft nu groot onheil. Met dat onheil is er nog geen begin van vrede. Bovendien, Israël is niet verslonden. Hoe vaak er ook met dat verslinden wordt bedreigd. Jisraeel is voor de Eeuwige een heilig bezit, de liefde uit Zijn bruidstijd. En dat blijft zo. En ooit – moge dat snel zijn - komt er een omkeer en wordt de soeka van vrede over Israël, én over het hele Midden Oosten, gespannen. Dan zal er geen troost meer nodig zijn.